
Školné je zástupný problém

Školné je zástupný problém

9.3.2009, rubrika: Report, strana: 54, autor: MARTIN RYCHLÍK

Náměstek ministra školství, mládeže a tělovýchovy o úskalích vzdělávací reformy
VLASTIMIL RŮŽIČKA

Investice do vzdělávání a vědy je základem budoucí prosperity, tvrdí profesor Vlastimil Růžička, náměstek pro vědu a vysoké školy ministra školství, mládeže a tělovýchovy. Dlouholetý rektor pražské VŠCHT Praha odpovídal týdeníku EURO na dotazy týkající se plánované reformy terciárního vzdělávání v ČR.

* EURO: Dovídáme se, jak se má proti krizi bojovat investicemi do vzdělávání a vědy. Proč?

RŮŽIČKA: I v době, řekněme, ekonomického zpomalení je třeba do vzdělávání a výzkumu investovat v nezmenšené, dokonce možná zvýšené míře. To je i v souladu se dvěma závěry Evropské komise z konce minulého roku. Jeden doporučuje evropským státům, aby zvýšily výdaje do terciárního vzdělávání až na dvě procenta HDP, což by byl pro ČR obrovský vzrůst. Druhý je sdělení komise Evropské radě, jež říká, že by státy i soukromý sektor měly zvyšovat výdaje na výzkum a vývoj (VaV) a stimulovat tím růst a produktivitu. Třetí odkaz je poučení ze začátku 90. let, kdy Finsko právě masivními investicemi do VaV dokázalo překonat ekonomickou krizi a obrátit ji ve výrazný a trvalý růst.

* EURO: Myslíte si, že právě během nynější recese je vhodné období k reformám terciárního vzdělávání a zároveň vědy i výzkumu?

RŮŽIČKA: Odpovím trochu oklikou. Reformy – jak reforma financování VaV, tak i reforma terciárního vzdělávání – začaly být připravovány podstatně dříve, když ještě nikdo netušil, co přijde. A druhá poznámka: myslím, že na základě tří věcí, které jsem uvedl, určitě ano. Jsem potěšen, že NERV i vláda ČR uvažují o posilování ve financování výzkumu a vzdělávání, protože je to stimul pro budoucí růst. Je to základ budoucí prosperity.

* EURO: Promítnou se poznatky z krize do přípravy vysokoškolského zákona?

RŮŽIČKA: Ne, odpovím opět šířeji. Víte, že 26. ledna vláda projednala Bílou knihu. Z té vychází příprava dvou zákonů. Prvním je zákon o terciárním vzdělávání a druhým je zákon o finanční pomoci studentům. Co teď rychle připravujeme, je zákon o terciárním vzdělávání; ten by měl připravit změny tak, aby byl tento sektor daleko více konkurenceschopný, otevřenější, připravený na veškeré výzvy.

* EURO: Proti Bílé knize nejvýrazněji vystupuje rektor Univerzity Karlovy, jenž kritizuje nedostatečný prostor k připomínkování či roli správních rad. Akademický senát Filozofické fakulty UK vystupoval i jménem jiných humanitních škol, jež chystají protestní akce...

RŮŽIČKA: Samozřejmě že o kritice UK vím. Když začneme od konce, jedna z posledních akcí byla v Hradci Králové. Tam se sešli zástupci akademických senátů několika humanitních fakult. Chci však zdůraznit, že tam zdaleka nebyli zástupci všech českých filozofických fakult! Nikdy se pod prohlášeními neobjevila Filozofická fakulta Západočeské univerzity. Další filozofické fakulty, jejichž děkani byli sice spolupodepsáni jako sympatizanti říjnové výzvy, se k dalším akcím nepřipojily (Jihočeská a Masarykova univerzita a Univerzita Pardubice). Prohlášení se zaštiťují většinou podporou, ale je přítom řada škol, o nichž vím, že jejich filozofické fakulty fungují dobře, nemají problémy s financováním, protože získávají výrazný podíl prostředků z výzkumu. A k postojí UK: dle mého názoru je mezi českými VŠ poněkud ojedinelý.

* EURO: Jenže dopad na veřejnost je v případě Univerzity Karlovy zásadní.

RŮŽIČKA: Jistě. Ale já se ptám, jestli to není i tím, že se UK dává v médiích široký prostor. Vy sám jste dělal rozhovor s rektorem Masarykovy univerzity, který mě potěšil, protože rektor Fiala se proti reformám nevynezuje. Naopak je vítá. ČTK zveřejnila stanovisko rektorů technických vysokých škol. Havlíček, Rais, Konopa, Průša i Čermák se staví za potřebu reformy. Ano, poukazují třeba na nedostatečné financování. Nikdo neříká unisono: „My se všim souhlasíme.“ Jsou otevření diskusi.

* EURO: Hodně se probíraly změny správních rad, kdy se na akademickou půdu dostane vnější vliv. Byl jste rektorem VŠCHT, která je příkladem školy, jež s průmyslem spolupracuje. Víím, že vybraní studenti chodili „stínovat“ manažery Unipetrolu. Vadily by vám tehdy Vleugelsovy připomínky v radě?

RŮŽIČKA: Ne. V žádném případě. Už v posledních letech své funkce jsem poukazoval na nutnost změnit systém terciárního vzdělávání. Vleugelse jsem sice ve správní radě neměl, ale byl v ní například Milan Fafejta, generální ředitel Pražské plynárenské. Jsem přesvědčen, ve shodě s výrokem profesora Švejnara, že stejně jako v USA lidé, kteří pracují ve správní radě, to dělají se zájmem, aby škole pomohli. Nikoli aby ji ovlivňovali ve prospěch vlastních nebo skupinových lobbistických zájmů. Nemám obavu, že by rady ovlivňovaly akademické svobody. Ty jsou definovány jako svoboda bádání, svoboda, co budu učit, svoboda, jak budu učit, svoboda vyjadřování. Dokážete mi říci, co by mohli členové správních rad v těchto svobodách ovlivnit? Že by přikázali, že tohle nesmím učit? Loni v září jsem byl na univerzitě v Edmontonu, kde jsme podepisovali smlouvu o výměnách s ministrem školství Alberta. Ptal jsem se jej, kdo vybírá prezidenta univerzity v jeho provincii, a on řekl: správní rada. A kdo jmenuje správní radu? On odpověděl: Já. Univerzity platím, tak já správní radu vybírám. A fungují univerzity v Kanadě špatně?

* EURO: Vratme se zpět do Česka. Zamýšleným bodem v Bílé knize je zavedení odloženého školného. Domníváte se, že české prostředí je na reformy připraveno? Protože jsme viděli, jakým způsobem dopadl pokus o reformy ve zdravotnictví, kde byl třicetikorunový poplatek použit jako politické střelivo...

RŮŽIČKA: Školné je vítaným tématem při debatách o reformě terciárního vzdělávání. Trochu se obávám, není-li i tématem zástupným. Pokud bude školné zavedeno, bude to nejdřív kolem roku 2013 nebo 2014. Proč? Vždy jsme všichni zdůrazňovali, že tomu musí předcházet systém, který nebude klást ještě větší zábrany pro přístup všech sociálních skupin k vysokoškolskému vzdělání, čili systém finanční pomoci studentům, systém grantů, půjček, spoření na vzdělávání. To je zákon o finanční pomoci studentům, který se nyní jako druhý začal připravovat. Další věc: v Bílé knize je model odloženého školného. Kromě něj ještě, říkám já, stále existuje druhý model přímého školného. Jsem přesvědčen, že určitá forma finančního vztahu mezi studentem a školou je prospěšná, viz i poplatky u lékaře.

* EURO: To si můžeme myslet my dva, ale jak vidno, nemyslí si to značná část populace.

RŮŽIČKA: Myslím si, že nějaká forma poplatku za studium, jež bude únosná, bude výrazným signálem: jednak pro studenty, že není možné studovat donekonečna a že je třeba odpovědně volit studovaný obor, na druhé straně pro školy, že se ke studentům musejí chovat jako ke klientům, kteří ale budou vyžadovat poněkud jiný přístup.

* EURO: Věříte, že by to zafungovalo?

RŮŽIČKA: Věřím. A myslím si to i proto, že ministr Hahn z Rakouska loni ministru Liškovi řekl, jaký měly poplatky 350 eur za semestr obrovský vliv na chování studentů, na míru ukončování studia. Na druhé straně jsem přesvědčen, že budou mít hluboký vliv i na školy, jak se budou chovat ke studentům jakožto platícím klientům.

* EURO: Abych byl upřímný, nedokážu si dobře představit platícího studenta, jenž přijde na katedru, která dle jeho mínění nebude fungovat, a jenž bude chtít získat silnější nástroj pro změnu. Ano, bude klientem, ale jak může tlačit na učitele, kteří ho zkoušejí?

RŮŽIČKA: Že z té školy odejde a půjde se svými i státními penězi jinam – příspěvek státu na vzdělávání totiž zůstane dominantní složkou financování.

* EURO: To je pro fakulty dosti dlouhodobé řešení.

RŮŽIČKA: Je to horizont tří pěti let. Jestliže se na fakultě bude špatně učit či hospodařit, tak dnes, kdy už není v ČR omezujícím faktorem bydlení, může být mobilita poměrně vysoká. Tak proč studenti nepůjdou jinam? Jestliže bude existovat rozsáhlý informační systém o všech VŠ, který bude shrnovat informace o úspěšnosti absolventů, o hospodaření, o výši poplatků, o úspěšnosti ve výzkumu a vývoji...

* EURO: A bude existovat takový informační systém?

RŮŽIČKA: Ano. Je to nakonec zmíněno v Bílé knize. Je cílem reformy, aby existoval centrální systém obsahující relevantní informace pro studenty, kteří se budou rozhodovat, kam jít.

* EURO: Vzniknou tedy nějaké oficiální žebříčky VŠ?

RŮŽIČKA: Informační systém by neměl produkovat žebříčky. Měl by to být systém, který poskytuje shora zmíněné informace o činnosti a úspěšnosti školy ve vzdělávání a výzkumu.

* EURO: To ale bude porovnatelné, ne?

RŮŽIČKA: Jistě, ale to už nebude úkolem systému. Můj názor na žebříčky se za poslední tři čtyři roky hodně vyvíjel. Když se poprvé objevily, byl jsem jejich horlivým zastáncem...

* EURO: Protože se VŠCHT umísťovala vysoko.

RŮŽIČKA: Možná i proto (smích). Pravdou ale je, že hodnocení musí být propracované, multikriteriální. A při vší účtě k vám, novinářům, si myslím, že by to měl dělat specialista. To je jedna slabina žebříčků, které tu vycházely. Je to citlivá otázka. A přidám další zkušenost z Albery. Žebříčky tam vedou k tomu, že se univerzity snaží nakupovat nositele Nobelovy ceny, jen aby se dostaly výš.

* EURO: Změnit vysokoškolské vzdělávání je kolosální úkol. Je vyčleněna strategie, jak změny sdělovat veřejnosti? Ministr Julínek se dočkal kritiky, že reformy zdravotnictví neuměl „prodat“...

RŮŽIČKA: Máte pravdu, že před námi leží nelehký úkol nejen reformu dobře připravit, ale také ji vysvětlit veřejnosti. Pracujeme na komunikační strategii. V dubnu chystáme konferenci na téma Současnost a budoucnost humanitních oborů. Ministr však nechce ponechat stranou své pozornosti ani technické VŠ. Máme naplánována čtyři setkání s reprezentací škol. Česká konference rektorů a Rada vysokých škol jmenovaly po šesti reprezentantech a s nimi jsme začali debatovat o návrhu věcného záměru zákona. V průběhu debat chci přizvat i zástupce vnějších aktérů, zaměstnavatele. Ministr považuje reformu, její objasňování a prosazování za svou nejvyšší prioritu.

* EURO: Bílá kniha počítá se „zvláštní podporou“ pro humanitní obory, ale není specifikována. Přece jen si nemohou vydělat tolik spoluprací s firmami.

RŮŽIČKA: Myslím, že žádné speciální, a zde chci zdůraznit slovo speciální, podpory humanitních oborů není potřeba. Proč filozofická fakulta na Jihočeské, Masarykově, Západočeské univerzitě a Univerzitě Pardubice funguje? A funguje i tak, že získává výrazné prostředky mimo příspěvku na vzdělávací činnost? EURO: Takže to otevřít soutěži?

RŮŽIČKA: Určitě. Nedomnívám se, že by reforma měla poškodit společenskovední a umělecké obory. Jestliže dojde ke zvýšení veřejných i soukromých výdajů na terciární vzdělávání, nevidím problém. Řekl jsem zástupcům humanitních oborů, že jako technické VŠ spolupracují s průmyslem, mohou i ony spolupracovat se státní či soukromou sférou.

* EURO: Sociologie, politologie chápu. Články, výzkumy veřejného mínění. Ale co obory jako slavistika? Jak si mají přivydělat egyptologové?

RŮŽIČKA: Poslyšte, není to rozhodnutí a zodpovědnost vedoucího fakulty, aby tyto obory podržel, aby jim pomohl i za cenu nějakých finančních přesunů a stimulů?

* EURO: Pak ale vznikne žárlivost, že někdo na jiné doplácí.

RŮŽIČKA: V dobře fungujícím provázaném a vzájemně si pomáhajícím organismu, jako je fakulta nebo škola, jeden pomáhá druhému a jeden bez druhého nemůže existovat. Nevidím důvod, proč by měla existovat žárlivost. Jestliže se bude obor N podílet na celofakultní výuce, bez níž fakulta nemůže existovat, pak ho nemohu nechat umřít na úbytě, protože nemá zrovna teď možnosti vydělat si prostředky jinde.

* EURO: Hodně se hovoří o spolupráci s firmami. Kritizovány bývají vysoké školy, že na to nejsou připraveny. Ale od vědců slyším i opačný názor: jak málo firem od nich chce skutečně inovativní věci. Neměl by být aktivnější i průmysl?

RŮŽIČKA: Potřeba se představit firmám je nutná. Řada škol už má oddělení transferu technologií. Je pravda – a když jsem byl ve škole, často jsem to říkal – že dnes jsou zakázky pro průmysl často finančně i časově velmi malého rozsahu. To, co bych uvítal, co by školy potřebovaly, by byly víceleté, dlouhodobější kontrakty na rozsáhlejší oblast výzkumu. Takže souhlasím s vámi a odpovídám: Je potřeba osvěty a iniciativy na obou stranách.

Nemám obavu, že by správní rady mohly ovlivňovat akademické svobody Prof. Ing. VLASTIMIL RŮŽIČKA, CSc. (59) Náměstek MŠMT pro vědu a vysoké školy, v úřadu je čtrnáct měsíců. V gesci má terciární vzdělávání, národní a mezinárodní programy výzkumu a vývoje. Někdejší prorektor pro zahraniční styky VŠCHT (1996–2001) a rektor z let 2002–2007. Je rytířem řádu Akademických palej (Francie). Je ženatý a má dvě dcery.